

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ

Αἱ ἐντυπώσεις τῶν αἰσθητηρίων ἐν σχέσει πρὸς τὴν μιμητικὴν ἐκφράσιν τῶν αἰσθημάτων.

Α'.

Περὶ φυσιογνωμικῆς ἢ φυσιογνωμονικῆς. — Ἰδέαι τοῦ φυσιογνωμοστοῦ Δανοῦ ἱατροῦ Schack. — Σημασία τῶν διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους ῥινῶν. — Ποία ῥις σημαίνει ἐγωϊσμὸν ἢ πανουργίαν ἢ ἀδυναμίαν χαρακτῆρος. — Ὁκτὼ διάφοροι εἰκόνες ῥινῶν καὶ φυσιογνωμιῶν. — Μικρὰ ἐπίδρασις τοῦ μεγέθους τῆς ῥινὸς ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως τῆς ὅλης φυσιογνωμίας. — Ῥινολογικὰ ἀξιώματα. — Τὸ ἀντεπιστημονικὸν τῆς φυσιογνωμονικῆς. — Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῶν διαφόρων ἐκφράσεων. — Ἡ σπουδὴ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκφράσεως ἄπτεται τῶν ὑψηλοτέρων προβλημάτων περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων. — Ἰδέαι τοῦ παρελθόντος. — Ἰδέαι τοῦ Ἀρβέν.

Ἐξ ὅλων τῶν ὄντων ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει σαφέστερον καὶ ποικιλώτερον τὰ κατέχοντα αὐτὸν ἐν δεδομένη στιγμῇ συναισθήματα διὰ τῆς μιμητικῆς, τούτεστι διὰ τῶν μιμητικῶν κινήσεων τοῦ προσώπου ἢ ὅλου τοῦ σώματος· ἰδίως δὲ αἱ κινήσεις τῶν πολυπληθῶν καὶ θαυμασίως διατεταγμένων μυῶν τοῦ προσώπου τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦσι τὸν καθρέπτην, οὕτως εἰπεῖν, ἐν ᾧ βλέπει τις σαφῶς ἀποτετυπωμένην τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἐξωτερικευομένην διὰ τῶν κινήσεων τούτων, εἰς τὰς ὁποίας προστίθενται ὡς ἐπιβοηθητικαὶ πρὸς πληρεστέραν ἀνάδειξιν τῆς νέας εἰκόνας, τῆς νέας φυσιογνωμίας, καὶ αἱ ἀνάλογοι κινήσεις καὶ στάσεις τοῦ ὅλου σώματος. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκφράσεως πολλοὶ πολλὰ ἔγραψαν ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις ἐγειρούσας τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καλλιτέχου, τοῦ φιλοσόφου ἠθικολόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ σπουδὴ δὲ αὕτη εἶνε λίαν περιπλοκὸς καὶ παρουσιάζει πλείονας δυσχερείας, ἢ ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν φαίνεται. Ἰδίως κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος πολλοὶ συγγραφεῖς ἠσχολήθησαν περὶ τοῦ ζητήματος, περιορισθέντες ὅμως μάλλον εἰς τὴν περιγραφήν τῶν διαφόρων ἐκφράσεων τοῦ προσώπου, τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὰ διάφορα πάθη καὶ τὰ συναισθήματα, καὶ ἔρρευοντες τὴν λειτουργίαν τῶν μυῶν, ἢ συστολὴ μεμονωμένη ἢ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων μυῶν ἐκφράζει ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὡσαύτως κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐγένε-

το τοῦ συρμού καὶ ἡ φυσιογνωμικὴ ἢ φυσιογνωμονικὴ ἐπιστήμη (Physiognomonie), ἥτοι ἡ τέχνη τοῦ γινώσκειν ἢ μαντεῖν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν πνευματικὴν ἰδιοφυίαν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς φυσιογνωμίας. Ὅτε μάλιστα ἐπεκράτησαν αἱ κρανιολογικαὶ δοξασίαι τοῦ Gall, ἡ «φυσιογνωμικὴ» παρεξέτραπται εἰς τολμηρὰς μέχρι τοῦ γελοίου πολλάκις καὶ ὑπερβολικὰς βεβαιώσεις περὶ τῆς ψυχολογικῆς σημασίας τῶν διαφόρων χαρακτῆρων, μονίμων ἢ κινήτων, τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου. Αἱ τοιαῦται δὲ ἰδέαι τῆς ἐποχῆς ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐλαφροῦς φιλολογίας, διὸ καὶ πᾶς μυθιστοριογράφος διὰ νὰ ἀκολουθῇ τὸν συρμὸν ἐθεώρει ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον καθήκον νὰ περιγράψῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἥρωος καὶ τῆς ἡρώιδος του, δίδων εἰς αὐτὰ οἷαν ἐπεθύμει ψυχολογικὴν σημασίαν, καὶ ὧ τοῦ θαύματος! πάντοτε ἐτύγχανεν ὥστε οἱ περιγραφόμενοι φυσιογνωμονικοὶ χαρακτῆρες τοῦ ἥρωος τοῦ μυθιστορήματος νὰ συμφωνοῦν πληρέστατα πρὸς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ὃν ἐπεδείκνυε διὰ τῆς δραγωγῆς του καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ δράματος καὶ τὴν δρασίαν αὐτοῦ ἐν τῷ . . . βιβλίῳ. Ἡ ῥις π. χ. τοῦ Ροδερίγου ἢ τοῦ Ἀρμάνδου ἦτο μακρὰ, λεπτὴ καὶ ὀξεῖα, τὰ δὲ χεῖλη λεπτὰ καὶ συμπιεζόμενα, ὁ Ἀρμάνδος ἔπρεπε νὰ εἶνε ἐγωϊστής, πονηρὸς καὶ μοχθηρὸς, καὶ τὸ ἀπεδείκνυε πράγματι διὰ τῶν πράξεών του ἐν ταῖς περιπετεῖαις τοῦ μυθιστορήματος. Ἡ Μαθίλδη εἶχε μέτωπον στρογγύλον, ὀφθαλμοὺς καστανοχρόους μετ' εὐθειῶν λεπτῶν ὄφρῶν καὶ μικρὰς ῥινὸς ὀλίγον τι ἀνασίμου, διὸ καὶ ἔμεινε πιστὴ, παρὰ πάσας τὰς προσκαιροὺς μεταβολὰς τῆς, εἰς τὸν λατρεύοντα αὐτὴν ἐραστὴν τῆς.

Χάριν περιεργείας παραθέτομεν ἐναυθὰ τὰς ἰδέας συγγραφείας, ὁπαδοῦ τῆς φυσιογνωμικῆς ἐπιστήμης, τοῦ Δανοῦ ἱατροῦ Schack, περὶ τῆς σημασίας χαρακτηριστικῶν τινῶν τοῦ προσώπου. Ἐκλέγομεν τὸ περὶ ῥινὸς κεφάλαιον. Ῥις μακρὰ, αἰχμηρὰ, ὑπὸ μέτωπον στενὸν καὶ ἐπικλινὲς καὶ συνοδευομένη ὑπὸ στόματος μικροῦ μετὰ λεπτῶν χειλέων προδίδει φύσιν ψυχρὰν, μικροπρεπῆ καὶ ἐγωϊστικὴν (ὄρα εἰκ. 1 κατὰ Schack).

Οὐδέποτε μακρὰ ρίς ὑπάρχει εἰς ἄνθρωπον, οὗ τὸ πνεῦμα εἶνε ταχὺ εἰς τὴν ἀπόφασιν· τούναντίον ἡ τοιαύτη ρίς εἶνε σημεῖον πνεύματος βραδέως σκε-

(Εἰκὼν 1)
'Εγωϊστής.

(Εἰκὼν 2)
'Ρίς μακρά.

Ψυχρὸς καὶ μικροπεπής. Χαρακτήρ ἐπιμόνος καὶ ψυχρὸς.

πτομένου καὶ ψυχρῶς, καὶ μάλιστα ἂν τὸ μέτωπον τύχη ὑψηλόν (ὄρα εἰκ. 2). Μεταξὺ τῶν ἐχόντων μακρὰν ρίνα εὐρίσκει τις συνήθως ἄτομα κατάλληλα δι' ἐργασίαν μονότονον καὶ ἀκριβὴ καὶ δι' ὑποθέσεις ἀπαιτούσας προσοχὴν διαρκῆ καὶ ἴσην. Ἐὰν δὲ θελήσῃ τις νὰ ἐκλέξῃ ἄτομα λαμβάνοντα ταχέως καὶ ἄνευ δισταγμοῦ τολμηρὰν ἀπόφασιν καὶ ὑπερβαίνοντα ἐπιτηδείως πᾶν κόλυμα, πρέπει νὰ τὰ ἀναζητήσῃ μεταξὺ τῶν ἐχόντων ρίνα εὐθεῖαν, βουχεῖαν καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ἄνω κλίνουσαν. Ἐνταῦθα ὁ Schack δὲν παραθέτει εἰκόνα διὰ νὰ ἴδωμεν τὸ ἀκριβὲς σχῆμα τῆς τοιαύτης θαυματουργοῦ ρίνος. Ἄλλ' εὐθὺς παρακατῶν ὁμιλεῖ περὶ ἄλλου εἶδους μύτης, ἧς παραθέτει καὶ τὸ σχέδιον. Εἶνε δὲ αὕτη ὁμοία πρὸς τὴν ἄνω περιγραφεῖσαν ὡς πρὸς τὴν κλίσιν πρὸς τὰ ἄνω (nez retroussé), ἀλλὰ παρουσιάζει κατὰ τὴν ρίζαν αὐτῆς βάθυσμα σπουδαῖον, ὡς δεικνύει ἡ εἰκὼν 3.

(Εἰκὼν 3).
'Ρίς ἀνάσιμος καὶ βραθυσιμένη κατὰ τὴν ρίζαν.
Χαρακτήρ ἀσθενῆς καὶ εὐπειθῆς.

Τοῦτο δὲ εἶνε τότε σημεῖον ἀδυναμίας χαρακτῆρος καὶ εὐπειθείας. Διὰ τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦτο εὐρηταὶ συνήθως παρὰ τοῖς παισὶ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἴσως, λέγει ὁ Δανὸς συγγραφεὺς ἱατροῦ, ἡ τοιαύτη ρίς εὐρεῖ θαυμαστάς τινας, διότι οὗτοι παρετήρησαν ὅτι τὸ σχῆμα τοῦτο εὐρηταὶ συνήθως εἰς ἱγναικάς, περὶ τῶν ὁποίων εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶνε χαρακτῆρος εὐπειθοῦς καὶ πιστοῦ· ἂν διεψεύσθησαν ὅμως οἱ θαυμασταὶ οὗτοι ἢ οὐ, περὶ τούτου οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Schack. Προσθέσωμεν δὲ, λέγει οὗτος, ὅτι φυσιογνωμιστὰί τινες θεωροῦσιν ὡς σημεῖον τῆς περιεργίας τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ

ἄκρου τοῦ χονδρῶδους διαφράγματος καὶ τῶν μυκτῆρων τῆς ρίνος κατὰ διεύθυνσιν προσθιο-οπισθίαν.

Ἄλλὰ, ἐξακολουθεῖ, μικρὰ ρίς ὀλίγον ἀνάσιμος (retroussé) ἐπὶ προσώπου ζωηροῦ, ὡς τοιοῦτο ἀπαντᾷ τις συχνάκις εἰς τὰς θαλαμηπόλους (soubrettes), δεικνύει τὴν ἐπιπολαιότητα, τὸ πανουργον πνεῦμα, τὴν πρακτικὴν ἱκανότητα καὶ τὸ δολοπλόκον τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐστοχίαν (tact) καὶ ἐλαστικότητα, αἵτινες ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὰς συνήθεις καὶ καθημερινὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Τὰ τοιαῦτα ὑποκείμενα εἶνε ἀληθῶς ἐνδιαφέροντα καὶ ἐλκύουσι τὴν προσοχὴν, ἀλλ' εἶνε καὶ κενόφρονα καὶ προπετῆ. Ὅλα αὐτὰ σημαίνει φεῦ! ἡ μικρὰ καὶ ἀνάσιμος ρίς, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ὄρα εἰκόνα 4 μιᾶς θαλαμηπόλου καὶ εἰκόνα 5 μιᾶς

(Εἰκὼν 4).

'Ρίς θαλαμηπόλου (Nez de Soubrette) ὀλίγον ἀνάσιμος.
Χαρακτήρ πονηρὸς, ἐλαφρὸς καὶ ἀστατος.

κυρίας. Ὁ δόκτωρ Schack εἶνε ἀνηλεὴς διὰ τὰς μικρὰς καὶ ἀνασίμους ταύτας μυτιτσας. Δὲν

(Εἰκὼν 5)

'Ρίς ὀλίγον ἀνάσιμος καὶ βραχεῖα.
Σημεῖον πανουργίας, ἀγχινοίας καὶ ἀστασίας.

λέγει τοῦλάχιστον ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἐξαιρέσεις! Προφανῶς εἶνε ἄδικος καὶ ὑπερβολικὸς ὁ Δανὸς συνάδελφος.

Καὶ ἐν τέλει ὁ συμπολίτης τοῦ Ἀμλέτου, μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν διαφόρου διαστάσεως καὶ σχήματος καὶ μορφῆς καὶ χρώματος ρινῶν καὶ μετὰ τὰς σοβαρὰς ῥιολογικὰς παρατηρήσεις του, καταλήγει μετὰ θετικότητος, καὶ οὐχὶ μετ' ἀβεβαιότητος, ὡς ὁ Ἀμλέτος, εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἐξῆς ἀξιωματίων καὶ λέγει :

«Καὶ ὦν γενικὸς :

- » Ρίς μικρὰ καὶ ὀλίγον ἀνάσιμος (retroussé)
- » σημαίνει πανουργίαν καὶ ἀγχινοίαν καὶ ἀστάθειαν.
- » Ρίς εὐθεῖα καὶ λεπτὴ εἶνε σημεῖον φιλοκαλίας
- » καὶ λεπτότητος τοῦ ἀτόμου.
- » Ρίς ὀλίγον κυρτὴ σημαίνει κρίσιν, σωφροσύνην καὶ ἐγωϊσμόν.

«Ρίς κακόσχημος καὶ χονδροειδής εἶνε ἀπό-
»δειξις, ὅτι ὁ κάτοχος αὐτῆς εἶνε σκαιὸς τοὺς
»τρόπους καὶ βαρὺς τὸ ἦθος».

Νῦν ἕκαστος ἀναγνώστης καὶ ἐκάστη ἀναγνώ-
στρια ἄς ἐπιθεωρήσῃ τὴν ρινὰ του καὶ ἄς βε-
βαιώσῃ κατὰ πόσον ἔχουσιν ἢ οὐ τὴν ἀλήθειαν
ἐντὸς αὐτῶν τὰ ἀνωτέρω τέσσαρα κεφαλαιώδη
ριολογικὰ ἀξιώματα τοῦ Δανού συγγραφέως.

Ἡμεῖς παρατηροῦμεν μόνον εἰς τὸν φυσιογνω-
μιστὴν Δανὸν συνάδελφον τὰ ἐξῆς: ὅτι διὰ τὴν
ἐξάρη τὴν εἰδικὴν ψυχολογικὴν σημασίαν ὠρισμέ-
νου τινὸς σχήματος ρινός, ἐφρόντισε ταυτοχρόνως
νὰ δώσῃ ὠρισμένα τινὰ σχήματα καὶ εἰς τὰ ἄλλα
μέρη τοῦ προσώπου, εἰς τὰ μόνιμα ἢ ὀστεώδη,
οἷον τὸ μέτωπον καὶ τὸν πώγωνα, καὶ εἰς τὰ
εὐκίνητα ἢ μυώδη, οἷον εἰς τὰ χεῖλη, τὰς πα-
ρειάς, τὸ ἄκρον τῆς ρινός κ. τ. λ. Ἄλλ' ἀκριβῶς
ὁ διδόμενος εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα σχηματι-
σμός καὶ ἡ ἐκ τούτου προκύπτουσα ὅλη ἐκφρασις
τοῦ προσώπου εἶνε ἐκεῖνη, ἣτις πλειότερον καὶ
πιστότερον ἀπεικονίζει χαρακτῆρά τινα ἠθικὸν
τοῦ ἀτόμου, ὃν πεπλανημένως, ὡς φρονοῦμεν τοῦ-
λάχιστον, ἀποδίδει ὁ συγγραφεὺς μᾶλλον εἰς τὸ
σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ρινός. Καὶ πρὸς ἀπό-
δειξιν λάβωμεν εἰκόνας τινὰς ἐκ τῶν προηγου-
μένων καὶ, τηρήσαντες τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστά-
σεις τῶν ρινῶν ὡς ἔχουσι, μεταλλάζωμεν μόνον
τὰς ἐπιλοίπους γραμμὰς τοῦ προσώπου ἄμεσως
τότε θὰ ἔχωμεν ὅλους ἀλλοίως φυσιογνωμίας ἄλ-
λους ἠθικὸς χαρακτῆρας ἀπεικονιζούσας. Ὁ
ἐγώιστός τῆς εἰκόνας 1 θὰ μεταμορφωθῇ ὡς
διὰ μαγείας καὶ θὰ λάβῃ τὴν ὄψιν, ἣν δεικνύει
ἡ εἰκὼν 6, ἣτις πᾶν ἄλλο ἐκφράζει ἢ ἐγώισμὸν

(Εἰκὼν 6)

Ἡ αὐτὴ τῆ εἰκὼνι μετ' ἀλλαγῆς τῶν γραμμῶν τοῦ
στόματος, τοῦ μετώπου καὶ τοῦ πώγωνος.

καὶ ψυχρότητα, τοῦναντίον μάλιστα καλοκαγα-
θίαν μᾶλλον καὶ καλὰς διαθέσεις ἐκδηλοῖ ἢ τοι-
αύτη ὄψις. Ἄνθρωπος τοιαύτης φυσιογνωμίας θὰ
ἐνεποιεῖ ἀγαθὴν ἐντύπωσιν καὶ θὰ εἴλωκε τὴν συμ-
πάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην ἡμῶν. Ἡ εἰκὼν 3, ἡ
ἐκφράζουσα χαρακτῆρα ἀσθενῆ καὶ εὐπειθῆ, θὰ
μεταβληθῇ εἰς φυσιογνωμίαν ἐκφράζουσαν πᾶν
ἄλλο ἢ ἀσθενεῖαν χαρακτῆρος καὶ εὐπίθειαν, ὡς
δεικνύει τοῦτο ἡ εἰκὼν 7, ἣν τηρήσωμεν μὲν
ἀναλλοιώτως τὴν ἀνάσιμον ρινὰ, ἀλλὰ μεταβά-
λωμεν τὰς ἐπιλοίπους γραμμὰς τοῦ προσώπου.
Ἀντιστρόφως δέ, ἐὰν τηρήσωμεν ἀναλλοιώτως
τὰς ἄλλας γραμμὰς τοῦ προσώπου, μεταβάλλωμεν

δὲ τὸ μέγεθος τῆς ρινός, ἡ ἐκφρασις τῆς φυσιο-
γνωμίας σχεδὸν οὐδὲως παραλλάσσει, ὡς δει-
κνύει ἡ εἰκὼν 8, ἣτις εἶνε ἡ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1 τοῦ
ἐγώιστοῦ, καίτοι σπουδαίως ἐσμικρύνωμεν τὴν
ἀπειλητικῶν διαστάσεων ρινὰ του.

(Εἰκὼν 7)

Χαρακτῆρ πείσμων καὶ ἀποφασιστικὸς.

Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ἡ ρίς ὡς πρὸς τὴν ἐκ-
φρασιν τῆς φυσιογνωμίας, ἀπεικονιζούσης μᾶλλον
ἢ ἤττον σαφῶς καὶ πιστῶς τὸν ἐπικρατοῦντα
χαρακτῆρα ἀνθρώπου τινός, λαμβάνει ὅπως δευτε-

(Εἰκὼν 8)

Ἡ αὐτὴ τῆ εἰκὼνι 1 μετὰ σμικρύνσεως τῆς ρινός.

ρεῦον μέρος· ἀφ' ἐτέρου δέ, ἐπειδὴ οὐδεὶς λόγος
καὶ σχέσις ἀνατομικὴ ἢ φυσιολογικὴ ὑπάρχει με-
ταξὺ τῆς ἀναπτύξεως πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν
ιδιοτήτων (facultés) καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀ-
στῶν καὶ τοῦ χόνδρου τῆς ρινός, διὰ ταῦτα δικαιοῦ-
μεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ δόκτορος Schack
ἀνωτέρω ἀξιώματα ὡς οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν
βάσιν καὶ ἀλήθειαν ἐκφράζοντα. Βεβαίως τὸ σχῆ-
μα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ρινός ἐπὶ δεδομένης τινός
ἐκφράσεως ἢ φυσιογνωμίας τοῦ προσώπου συντε-
λεῖ ἀκούοντως εἰς τὴν ἀιάδειξιν καὶ τὸν τονι-
σμόν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῆς. Βεβαίως ἡ ρίς, ἢ
μᾶλλον τὸ εὐκίνητον καὶ ἐλαστικὸν ἄκρον ὡς
καὶ τὸ δέρμα αὐτῆς, ἐλκύεται διὰ τῶν διαφόρων
μυῶν αὐτῆς τε καὶ τοῦ λοιποῦ προσώπου κατὰ
διαφόρους διευθύνσεις, καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν
παντομιμικὴν, τραγικὴν, κωμικὴν ἢ κωμικοτρα-
γικὴν γυμναστικὴν πρὸς ἐκφρασιν τῶν διαφόρων
ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ συναισθημάτων, καὶ ἐπο-
μένως δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸ
σχῆμά της διὰ τὴν ἐπικρατεστέραν τυχόν ἐπὶ
πολὺν χρόνον ὁμοειδῆ κινήσιν καὶ ἐξάσκησιν αὐτῆς
μετὰ τῶν ἐπιλοίπων χαρακτηριστικῶν τοῦ προ-
σώπου, βεβαίως εἶνε κατὰ πάντα ἀξιοσεβαστός,
ὡς ἀποτελοῦσα μίαν ἐκ τῶν πέντε πυλῶν, δι' ὧν
εἰσέρχονται αἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐντυ-
πώσεις εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ ἐπιπλοῦται πλου-
σίως ἢ πενιχρῶς ὁ ἐσωτερικὸς ἡμῶν κόσμος· ἀναμ-
φιβολον ἐπίσης εἶνε, ὅτι μόνον ἡ ρίς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ

τέχνη ἔμεινεν ἀναλλοίωτος, ἀκλόνητος, ὁμοία πάντοτε ἑαυτῇ καὶ μεγαλοπρεπῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πέριξ αὐτῆς ἐκάστοτε μεταβολῆς τῶν λοιπῶν χαρακτηῖρων τοῦ προσώπου πρὸς παράστασιν πάθους τινός, μόλις διὰ τοῦ ἄκρου μόνον αὐτῆς καταδεχόμενη ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὴν παράστασιν ταύτην, καὶ ὅτι μόνη αὐτὴ ἠξιώθη νὰ καλῆται κλασική, ἀλλ' ἀπὸ τῶν προτερημάτων τούτων καὶ ιδιοτήτων μέχρι τῆς ιδιότητος ἐκείνης τοῦ ἐκφράζειν καὶ ὑποδηλοῦν καὶ τὰς λεπτομερεστέρας ἰδιοφυίας, πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς, διὰ τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ σχήματός της, ὡς θέλει ὁ Δανὸς συγγραφεὺς ὁ διατυπώσας τὰ ῥηθέντα ῥιολογικὰ ἀξιώματα, ἡ ἀπόστασις εἶνε τόσοσιν μεγάλη, ὅσον ἀπέχει ἡ Δανιμαρκία ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, τῆς χώρας πάσης κλασικότητος καὶ δὴ καὶ τῆς ῥιλικῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι, ὅταν ἡ ρὶς λάβῃ διαστάσεις Τυρονηικῆς σάλπιγγος, ἢ σχῆμα καὶ βραχύτητα ῥινὸς κυνὸς ἐκ τοῦ γένους Μποῦλ Ντόκ, καὶ ἐν γένει ὅταν σπουδαίως παρεκκλίνῃ τοῦ φυσικοῦ ὁρίου, τοῦτο δὲν εἶνε φαινόμενον ἄνευ σημασίας πάντοτε καὶ ἄνευ σχέσεώς τινος πρὸς τὴν καθόλου πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ ἀτόμου, διότι δηλοῖ ὅτι συνέβη καὶ ὑφίσταται ἀνωμαλία τις περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀστέων τοῦ κρανίου καὶ ἰδίᾳ τῆς βάσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ προσώπου, (διὸ καὶ συχνάκις συνυπάρχουσιν ἡ δυσμορφία τῆς ῥινὸς μετὰ τῶν ἄλλων δυσμορφιῶν καὶ ἀνωμαλιῶν τῶν μερῶν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου), καὶ ἐπομένως ὅτι ἐπηρεάσθη καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ διαμόρφωσις τοῦ ἐν τῇ ὀστεώδει θήκη εὐρισκομένου ἐγκεφάλου, καὶ ἄρα καὶ ἡ φυσιολογικὴ αὐτοῦ ἰδιοφυία καὶ ἰσορροπία τῶν ἀνωτέρας τάξεως λειτουργιῶν του — πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν. — Αἱ ἀνατομικαὶ λοιπὸν αὗται μεγάλαι δυσμορφίαι κέκτηνται σημασίαν τινὰ καθόλου ψυχολογικὴν, ἐκάστης ὅμως αὐτῶν, καὶ ἄρα καὶ τῆς ῥινός, μὴ ἀνταποκρινομένης καὶ εἰς ὀρισμένην πνευματικὴν ἢ τοῦ χαρακτηῖρος ἰδιοφυίαν, ἀλλὰ τοῦ συνόλου αὐτῶν μόνον γενικῶς σημαίνοντος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τί τὸ οὐχὶ ὁμαλὸν καὶ σύνθετον ἐν τῷ χαρακτηῖρι καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ψυχικῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀτόμου πιθανῶς ὑπάρχον· τοῦτο μόνον καὶ οὐδὲν πλέον. Ὡστε δὲν εἶνε δυνατὸν μικρὰ μόνον ἀνωμαλία τῆς ῥινός, καὶ μάλιστα μεμονωμένη, πολλῶ δὲ μάλλον ἐλαφρὰ παραλλαγὰ αὐτῆς κατὰ τὸ σχῆμα, νὰ χρησιμεύωσιν ὡς γνώρισμα ὀρισμένου ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς εἰδικῆς ιδιότητος τοῦ ἀτόμου. Διὰ τοῦτο τὰ διαφορώτατα τῶν σχημάτων αὐτῆς καὶ τοῦ μεγέθους δύνανται νὰ συμπέσωσι μετὰ τῶν αὐτῶν πνευματικῶν ἰδιοφυιῶν καὶ ἠθικῶν χαρακτηῖρων, καὶ ἀντιστρόφως.

Ἡ φυσιογνωμονικὴ λοιπὸν ἐπιστήμη ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἔχει τόσην ἐπιστημονικὴν βᾶσιν

καὶ ἀξίαν, ὅσον καὶ ἡ κρανιοσκοπικὴ τοῦ Gall καὶ τοῦ Spurzheim, δηλαδὴ οὐδεμίαν. Ὑπὸ ἄλλην ὅμως ἔποψιν, τὴν διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως τούτέστι τῆς ἐκφράσεως ἢ φυσιογνωμίας τοῦ προσώπου, ἣτις ἀποτυπῶται ἐπ' αὐτοῦ σὺν τῷ χρόνῳ μονίμως ὡς τις ἀντανάγκαις τῆς συχνότερας καὶ συνηθεστέρας ἐσωτερικῆς ψυχικῆς καταστάσεως, ὡς ἐγγίστα διάγνωσιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ποιοῦ ἀνθρώπου τινός, ἢ φυσιογνωμικὴ ἢ φυσιογνωμονικὴ ἔχει πραγματικὴν ἀξίαν καὶ χρῆσιμος ἀποβάνει ἢ ἐν αὐτῇ ἐξάσκησις. Διότι πράγματι αἱ διαφοροὶ ἐσωτερικαὶ καταστάσεις ἀπεικονίζονται ἐπὶ τοῦ προσώπου ὅσον οἶόν τε πιστῶς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον, χαράττουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπ' αὐτοῦ τὰς γραμμὰς καὶ τὰ σχήματα τῆς ἐκφράσεως, τὰ ὅποια ὅσον συχνότερον ἐπανεληφθήσαν καὶ ἐπικρατέστερα δὲ καὶ συνήθη εἰσὶ, τοσοῦτον καὶ μονιμώτερα ἐπὶ τέλους καθίστανται, εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἐπισκοπῶν τὴν ὅλην φυσιογνωμίαν ἀτόμου τινός δύναται νὰ διαγνώσῃ ὡς ἐγγίστα τὴν χαρακτηῖρα αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπικρατεστέρας γενικὰς ἰδιοφυίας, καλὰς ἢ κακὰς, καὶ νὰ ἀποφανθῇ μετὰ μεγάλης πιθανότητος περὶ τοῦ ἀποφασιστικοῦ π. χ. καὶ ῥιψοκινδύνου ἢ τῆς δειλίας καὶ δολιότητος τοῦ ἀτόμου, τῆς εὐφυίας ἢ τῆς μικρονοίας, τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας, τῆς μοχθηρίας ἢ καλοκαγαθίας, τῆς πανουργίας ἢ τῆς βλακίας αὐτοῦ κ.τ.λ. Ἰδίως ἡ διάγνωσις καθίσταται εὐχερεστέρα εἰς ἄτομα οὐχὶ κοινὰ καὶ συνήθη, ὧν αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι καὶ ἐν γένει τὸ ἦθος καὶ αἱ διαφοροὶ τάσεις καὶ ἰδιοφυαὶ εἰσὶ μέτριαι καὶ ὁμαλαί, ἀλλ' εἰς ἄτομα ἔξω τῆς μετριότητος καὶ τῶν συνήθων ὁρίων εὐοισκόμενα. Αἱ κοινὰ φυσιογνωμίαι εἶνε πολυπληθεῖς, διότι οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων εἶνε μετριότητες.

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ κύριον θέμα ἡμῶν μετὰ τὴν παρέχασιν ταύτην περὶ τῆς Φυσιογνωμικῆς. Πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐκφράσεως, ὡς καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῶν διαφορῶν ἐκφράσεων, ὁποῖός τις δηλαδὴ εἶνε οὐχὶ ὁ ἐξωτερικὸς, ἀλλ' ὁ ἐνδότερος ὁ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μηχανισμὸς, ἐξ οὗ λαμβάνουσι τὴν κινήτηριον δύναμιν οἱ μῦς τοῦ προσώπου καὶ συστέλλονται κατὰ διαφορῶν συνδιασμοῦ ἀναλόγως τῶν ἐκφραζομένων αἰσθημάτων, καὶ τίς ὁ λόγος καὶ ἡ πηγὴ ἐκάστου εἶδους ἐκφράσεως ἀνταποκρινομένης κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον εἰς ὀρισμένα πάθη καὶ αἰσθήματα.

Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ἀρκετὰ εὐρὸ καὶ ἄπτεται τῶν ὑψηλοτέρων φιλοσοφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου προβλημάτων, τοῦθ' ὅπερ ἐκ πρώτης ὕψεως οὐδὲ κἄν ἠθελέ τις ὑποπεύσει. Ἐνταῦθα ὅμως ὡς ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου τοῦ χρόνου δὲν θέλωμεν διαπραγμα-

τευθῆ αὐτὸ ἐν ἐκτάσει, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ πράξωμεν τοῦτο ἄλλοτε ἐν εἰδικῷ ἔργῳ.

Τὴν συσκευὴν τῆς ἐκφράσεως δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρία μέρη: εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου (διότι μόνον περὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου πρόκειται ἐνταῦθα), εἰς τὸ διάμεσον, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν νεύρων, καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, τὸν ἐγκέφαλον, ἐνθα ὑπάρχει ἡ κυρίως μηχανὴ, ἡ κινουσα ἀφηνῶς διὰ τῶν ἰνῶν τῶν νεύρων ὡς ὁ Χόλδεν τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου νευρόσπαστα, τοὺς συσπασμένους δηλ. διὰ τῶν νεύρων μῦς.

Πολλοὶ ἐμελέτησάν ἰδίως τὸν ἐξωτερικὸν μηχανισμόν, ἐρευνῶντες τοὺς μῦς, ὧν ἡ συστολὴ μεμονωμένων καὶ συνήθως ἐν συνδυασμῷ παράγει τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐκφρασίαν τοῦ προσώπου, τῆς λύπης π. χ. τῆς ὀργῆς, τῆς ἐκπλήξεως, τοῦ γέλωτος κτλ. Ὁ περίφημος ἰατρός Duchenne de Boulogne διευκρίνισεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ *Mécanisme de la Physionomie humaine* ἄλλιον παντὸς ἄλλου τὴν λειτουργίαν ταύτην, τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν ἐκφρασίαν τῶν διαφόρων μυῶν, προκαλῶν τεχνητῶς τὴν σύσπασιν αὐτῶν διὰ τοῦ ηλεκτρισμοῦ. Τὰς οὕτω δὲ κατὰ βούλησιν παραγομένας ἐκφράσεις διὰ τῆς σύσπασεως τούτου ἢ ἐκείνου τῶν μυῶν ἐφωτογράφησε καὶ κατέστησε κατὰδῆλον τὴν φυσιογνωμικὴν σημασίαν ἐκάστου μυῆς, ὡς καὶ τὴν μηχανικὴν ἐν γένει λειτουργίαν ἐκάστου μυῆς τοῦ σώματος διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου τοῦ ηλεκτρισμοῦ σπουδαίως καθώρισεν.

Ἐπίσης καὶ ὁ Gratiolet καλῶς ἐσπούδασε τὰ τῆς ἐκφράσεως συγγραμμάς καὶ τὸ ἔργον: *La physionomie et les Mouvements d'expression* (1865). Πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ Ἄγγλος Sir Charles Bell ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *L'Anatomie et philosophie de l'expression* ἔθηκεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὰς πρώτας ἐπιστημονικὰς βάσεις, ἀλλὰ δὲν ἐνεβάθυνε πολὺ εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ φιλοσοφικὸν μέρος τοῦ ζητήματος: δὲν ἐπροσπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ διατί αἱ διάφοροι συγκινήσεις θέτουσιν εἰς ἐνέργειαν διαφόρους μῦς, καὶ πόθεν ἡ ἀρχὴ τῶν διαφόρων τούτων ὀρισμένων κινήσεων, καὶ ποῦς ὁ ἐνδότερος μηχανισμὸς αὐτῶν. Ἐν γένει οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς περιωρίσθησαν νὰ σπουδάσωσι μᾶλλον τὸν ἐξωτερικὸν μηχανισμόν τῆς ἐκφράσεως, καὶ εὐρισκόμενοι δὲ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐκείνων τῆς ἐποχῆς ἰδεῶν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἃς τὸ ἀνθρώπινον εἶδος ὡς καὶ πάντα τὰ εἶδη τῶν ζῴων θεωροῦνται ὡς πλασθέντα διὰ μιᾶς οὕτως, ὡς ἔχουσι σήμερον, ἀπεφάνοντο ἐπιθέτοντες τὰς περὶ ἐκφράσεως θεωρίας των, ὅτι οὕτως ἐπλασεν ὁ θεὸς τοὺς μῦς τοῦ προσώπου, ὥστε ἡ λειτουργία ἐκά-

στου αὐτῶν νὰ χρησιμεύῃ εἰδικῶς πρὸς ἐξωτερικὴν ἐκφρασίαν ὀρισμένου αἰσθήματος, ὅτι ἄνωθεν εἶνε προωρισμένοι διὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκφράσεως. Ἐν τούτοις οἱ καθηγηταὶ Owen καὶ Macalister ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι ἔχουσι τοὺς αὐτοὺς τῷ ἀνθρώπῳ μῦς τοῦ προσώπου: οὐδεὶς δέ, λέγει ὁ Δάρβεν, θὰ εἶνε διατεθειμένος νὰ παραδεχθῆ, ὅτι οἱ πίθηκοι οὗτοι ἐπροκρίσθησαν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τῷ ἀνθρώπῳ μυῶν διὰ νὰ ἐκτελῶσι τοὺς εἰδεχθεῖς μορφασμούς των. Ὡστε, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὸ ζήτημα τῆς ἐκφράσεως λαμβάνει σπουδαίας διαστάσεις καὶ συνδέεται πρὸς τὰ μέγιστα φιλοσοφικὰ ζητήματα περὶ δημιουργίας καὶ περὶ φύσεως τῶν ὄντων: διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ παρακατιόντες, οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας περὶ ἐξελίξεως τῶν ὄντων, ὡς π. χ. ὁ Spencer, ὁ Δάρβεν, καὶ ἄλλοι, πολλὰς ἐκφράσεις καὶ κινήσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐπιχειροῦσι νὰ ἐξηγήσωσι διὰ τοῦ νόμου τῆς κληρονομικότητος αὐτῶν, προὑπαρξασθῶν εἰς ὄντα κατωτέρας τάξεως, ἐξ ὧν εἶτα προήχθη ὁ ἀνθρώπος. Π. χ. ἐν τῇ ὑψίστῃ ὀργῇ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ ἀποκαλύπτομεν τοὺς ὀδόντας, ἢ κατὰ τὴν πρόκλησιν αὐτοῦ ἐν μετριωτέρᾳ ὀργῇ ἀποκαλύπτομεν τὸν κυνῶντα τοῦ ἡμίσεος μέρους τοῦ στόματος ὑψύοντες τοῦ στόματος τὸ χεῖλος καὶ τὴν γωνίαν, ὡς πρᾶττοισι τὰ ζῶα ἔτοιμα νὰ ἀλληλοσπαραχθῶσι κτλ. Ὁ κύων ἔτοιμαζόμενος νὰ κατακλιθῆ ἐπὶ τάπητος ἢ ἐπὶ ἐπιφανείας ξηρᾶς καὶ γυμνῆς ἐκτελεῖ δύο ἢ τρεῖς γύρους περὶ τῆς θέσεως καὶ ζέει: διὰ τῶν ποδῶν πολλάκις τὸ ἔδαφος, ὥστε ἤθελε νὰ ἐκχύσῃ τὸ ἔδαφος πρὸς σχηματισμὸν καταλλήλου βαθύσματος πρὸς κατάκλισιν καὶ νὰ καταπατήσῃ τὰ περὶ τὸ χόρτα ποιῶν τοὺς γύρους του, ὡς πρᾶγματι λογικῶς ἐξετέλει τὰς κινήσεις ταύτας ἄλλοτε, ὅτε οἱ πρόγονοί του εὐρίσκοντο ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει ζῶντες εἰς καταφύτους πεδιάδας ἢ δάση. Αἱ ἐκφραστικαὶ αὗται κινήσεις, ὡς καὶ μέγα πλῆθος ἄλλων ἀναλόγων παρὰ τοῖς ζῴοις καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, εἶνε βεβαίως ἐντελῶς περιτταὶ καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἄνευ δὲ λόγου γίνονται, ἐν τούτοις αὐτομάτως καὶ ἐξ ἐνστικτοῦ ἐκτελοῦνται, καθὼ μεταδοθεῖσαι κληρονομικῶς παρὰ τῶν προγόνων, ἐν ἀγριωτέρᾳ καταστάσει διατελεσάντων ἢ καὶ ἐν κατωτέρᾳ βαθμίδι τῆς ζωολογικῆς κλίμακος.

Ὁ Δάρβεν ἐπιχειροῖ νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰς ἐκφράσεις καὶ κινήσεις τῶν ζῴων, ὡς καὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης τῆς κληρονομικότητος, ἐκθέτει δὲ σαφῶς τὰς ἀρχὰς τῆς θεωρίας του ταύτης περὶ τῆς πηγῆς καὶ γενέσεως τῶν διαφόρων ἐκφράσεων.

[Ἐπειτα τὸ τέλος].

ΣΙΜΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ